

ЗНАЧАЈ НУКЛЕАРНОГ ОРУЖЈА У КИНЕСКО-АМЕРИЧКИМ ОДНОСИМА У АЗИЈСКО-ПАЦИФИЧКОМ РЕГИОНУ

Жељко Јовић

Министарство унутрашњих послова Републике Србије

Односи између Кине и САД биће од огромног геополитичког значаја за XXI век и ниједан аспект у тим односима неће бити значајнији за обе стране од адекватне заштите националних интереса уз одржавање општег мира. Иако већи насилни сукоб између Кине и САД није изванредан, његова могућност се не може потпуно искључити. Обе стране поседују респектабилан нуклеарни арсенал и сваки насилни сукоб између њих био би екстремно опасан и са несагледивим последицама. Проналажење начина да се смање могућности за запошљавање насилног сукоба представља примарну обавезу политичких лидера Кине и САД.

У овом раду ће се разматрати ставови америчких администрација до избора Доналда Трампа за председника и покушати укратко да прикажу односи између Кине и САД у азијско-пацифичком региону, с једне стране, и улогу нуклеарног оружја у формирању тих односа, с друге стране.

Кључне речи: *нуклеарно оружје, Кина, САД, насилни сукоб, нуклеарна стратегија*

Увод

Нуклеарно оружје је један од најбитнијих елемената у кинеско-америчким односима из једноставног разлога што оно може бити пресудно у кризним ситуацијама и чак употребљено у сукобу између две најмоћније државе у свету. Чињеница је да између Кине и САД постоје значајни извори тензија и неслагања који добијају на интензитету у првим деценијама XXI века, као што су: будући статус Тајвана, однос са Пјонгјангом и потенцијални колапс Северне Кореје и њено уједињење са Јужном Корејом, територијални спорови са Јапаном у Источном кинеском мору и са неколико азијских држава у Јужном кинеском мору. Историјски гледано, билатерално ангажовање по питању нуклеарног оружја између Кине и САД било је крајње ограничено. Обе земље започеле су прве стратешке дијалоге о нуклеарном оружју тек крајем 80-их XX века, са повременим периодима успона и падова који су пратили шире кинеско-америчке односе.

Порасту тензија између Кине и САД доприноси свеукупни раст Кине, нарочито у економској и војној сфери. Студије међународних односа дуже време сугеришу да је свака промена у балансу снага, нарочито између великих сила, имала за последицу (ин)директну конфронтацију повезаних са факторима снаге и богатства, с једне стране, и немерљивим факторима поноса и части, с друге стране. Нација која се убрзано развија и стреми светском врху (Кина) очекује да свој утицај спроводи у складу са својим растућим угледом и значајем, док нација која већ поседује највећи утицај и значај у свету (САД) у основи је невољна да то првенство дели или препусти другој земљи, посебно ако постоји обострано неповерење.

Идеолошка инкомпатибилност између Пекинга и Вашингтона додатно појачава притиске генерисане основним структуралним проблемима који се тичу кинеског раста и његовог уподобљавања са позицијом САД, с једне стране, и постојећим регионалним и светским поретком који САД упражњавају, с друге стране. Такође, у исто време постоји опасност да структурална динамика која се ствара у односима између Кине и САД генерише елементе безбедносне дилеме у којој су акције једне стране на повећању својих одбрамбених капацитета интерпретиране као непријатељске и(ли) угрожавајуће радње од друге стране и обратно. Безбедносна динамика овог типа већ постоји у пољу конвенционалног војног такмичења између Кине и САД, нпр. Кинески програм балистичких и крстарећих ракета директан је одговор на америчка унапређења у конвенционалном делу војних снага које су стациониране у западном Пацифику. Безбедносна дилема у нуклеарној сфери водила би ка дестабилизацији, порасту неповерења и повећању опасности од насилног сукоба између Кине и САД. Кинеска влада тврди да је проширење кинеских нуклеарних снага пројектовано као директан одговор на амерички балистички програм, то јест програм глобалног конвенционалног одговора и стратешких офанзивних способности америчке војске (Yunzhu, 2005). Такође, поједини амерички безбедносни експерти истичу да је проширење нуклеарних снага и броја крстарећих ракета доказ за непријатељске намере Кине, као и за потребу побољшања америчких офанзивних способности да одговоре на претње (Рауне, 2015).

Сви ови фактори безбедносног угрожавања не морају неизоставно довести до насилног сукобљавања, конвенционалног и(ли) нуклеарног, између Кине и САД. С друге стране, постоје економски и безбедносни фактори који доприносе смањењу могућности од општег сукоба. Било која врста насилног сукоба између Кине и САД била би изузетно опасна и узроковала би огромне губитке, поготову ако се употреби нуклеарно оружје. Тренутно су изгледи за општи ратни сукоб између Кине и САД врло мали, а најмањи за нуклеарни рат. Последице нуклеарног рата које се огледају у потпуном уништењу живе силе и животног окружења захтевају да обе стране предузму активне кораке који би насилне сукобе учинили мање извесним и опасним (Милојевић, 2009). Чињеница је да свако конфронтирање Кине и САД не значи и аутоматску употребу нуклеарног оружја, као што не значи да сукобљавање око наизглед маргиналног проблема неће ескалирати у конфликт око основних националних интереса. Тренутно је колизија националних интереса између Кине и САД најизраженија у азијско-пацифичком региону.

Овај есеј ће покушати у следећа четири дела укратко да прикаже односе између Кине и САД у азијско-пацифичком региону, с једне стране, и улогу нуклеарног оружја у формирању тих односа, с друге стране.

Кина и стратегија употребе нуклеарног оружја

Нуклеарно оружје је одувек имало значајну улогу у кинеској националној стратегији. Кинеска нуклеарна стратегија је увек била инкорпорирана и служила у оквиру Националне развојне стратегије, Националне безбедносне стратегије, Националне одбрамбене политике и Војне стратегије. Кинеска стратегија употребе нуклеарног оружја била је релативно конзистентна још од прве детонације нуклеарне бомбе 1964. године. Прва нуклеарна проба је спроведена са циљем да одврати потенцијалне противнике, првенствено Совјетски Савез и САД, од употребе нуклеарног оружја против Кине, или од претње да ће га употребити. Кинеска оптерећеност нуклеарном претњом била је већим делом изазвана својим искуствима током 50-их година XX века када су САД претиле да ће употребити нуклеарно оружје током Корјског рата и у одбрани Тајвана од кинеске инвазије.

У Стратејском одбрамбеном документу из 2006. године први пут је званично представљена кинеска политика и стратегија употребе нуклеарног оружја. Документ обједињава све кључне елементе кинеске стратегије употребе нуклеарног оружја:

„Кинеска нуклеарна стратегија је субјект државне нуклеарне политике и војне стратегије. Њен основни циљ је да одврати друге државе од употребе или претње да ће употребити нуклеарно оружје против Кине. Кина остаје чврсто посвећена поштовању принципа „не прве употребе“ нуклеарног оружја све време и под било којим условима. Кина се безусловно обавезује да неће употребити или претити да употреби нуклеарно оружје против држава које не поседују нуклеарно оружје и залагаће се за свеопшту забрану и комплетну елиминацију нуклеарног оружја. Кина ће се придржавати принципа противнапада у само-одбрани и ограниченог развоја нуклеарног оружја, као и изградње малих и поузданих нуклеарних снага способних да одговоре на све безбедносне факторе угрожавања. Кина ће настојати да обезбеди сигурност и поузданост свог нуклеарног оружја као и одржавање респектабилних нуклеарних снага. Кинеске нуклеарне снаге су под директном командом Централне војне комисије. Кина ће се уздржавати у погледу даљег развоја нуклеарног оружја. Такође, Кина никада неће ући у нуклеарну трку наоружавања са било којом државом.“ (State Council of the PRC, 2006).

У званичном документу кинеске владе јасно се види да је главна улога кинеског нуклеарног оружја одвраћање непријатеља од нуклеарног напада. Број стратегијских нуклеарних глава које поседује Кина релативно је мали, али њихова снага деструкције је више него довољна да непријатеља одврати од напада. Концепт одвраћања за кинеске државне руководиоце и војне стратеге поред нуклеарне моћи подразумева и конвенционалне снаге кинеске војске као ефикасног средства за превенцију оружаних сукоба.

Кинеске доктриналне публикације нарочито истичу принцип „не прве употребе“ нуклеарног оружја. У стратегијском одбрамбеном документу тврди се да ће кинеске нуклеарне снаге употребити нуклеарно оружје тек када непријатељ нападне оружјем први. Утицајни кинески научни часопис оружаних снага указује да кинеске нуклеарне снаге треба да одговоре нуклеарним контра-нападом тек када кинеска територија претрпи прве ударе (Armed Forces of PRC, 2014). Такође, нуклеарно одвраћање не служи само да одврати непријатеља од употребе нуклеарног оружја против Кине већ и да одврати од напада стратегијским конвенционалним снагама,

чиме се смањује ризик од нуклеарне ескалације. Нуклеарне снаге Кине служе да: спрече прерастање конвенционалног ратног сукоба у нуклеарни; спрече непријатеља од извођења напада конвенционалним снагама против нуклеарних постројења и изазивања цурења нуклеарног горива; и спрече непријатеља у доношењу огромних разарања по стратегијским инфраструктурним објектима (Fravel, 2010). Наравно, ово не значи да ће Кина у свим случајевима размотрити употребу нуклеарног оружја као одговор на угрожавање конвенционалним снагама, али јасно говори да се Пекинг може ослонити на нуклеарно оружје у ограничавању опција које стоје на располагању непријатељу чак и у конвенционалној сфери угрожавања.

Једна од примарних непознаница кинеске нуклеарне стратегије за спољашње субјекте јесте кинеска посвећеност поштовању принципа „не прве употребе“. У одговору на безбедносне промене у кинеском окружењу током прве две деценије XXI века кинески војни и политички одлучиоци покрећу све чешће расправе о вредностима политике поштовања принципа „не прве употребе“. У раду из 2005. године са Универзитета Фудан, професор Шен Дингли тврди да је принцип „не прве употребе“ под знаком питања услед последица технолошких иновација у војној сфери, нарочито у области конвенционалног оружја са високим степеном прецизности у извођењу борбених удара који могу угрозити нуклеарне снаге и самим тим угрозити базичне националне интересе Кине у односу на Тајван (Dingli, 2005). У расправама око одрживости принципа „не прве употребе“ неки кинески аналитичари разматрају случајеве у којима би Пекинг могао умањити услове за његово поштовање. Посебно поље расправа у кинеским безбедносним круговима тицало се потенцијалних америчких конвенционалних удара на кинеско копно, које је осликано у тврдњама генерала Зу Шенгуа: „Ако Американци усмере своје пројектиле и прецизно вођену муницију ка метама које су на кинеској територији, ја мислим да ми треба да одговоримо нуклеарним оружјем.“ (Haneu, 2005). Иако кинески званичници често уверавају да ће се придржавати принципа „не прве употребе“, извештај Пентагона из 2008. године о кинеској војној снази наводи да „нова војна доктрина указује да кинеске нуклеарне снаге имају додатне задатке који се састоје у одвраћању конвенционалних напада на кинеска нуклеарна постројења и на конвенционалне нападе који имају карактеристике напада оружја за масовно уништење“ (US Department of Defense, 2008). Напад Америке конвенционалним снагама на нуклеарне снаге Кине сматрао би се равним употреби нуклеарног оружја, при чему би се Кина тешко одупрела извођењу нуклеарног противудара. Стратегијски одбрамбени документ Кине из 2010. године наводи: „Кина ће се конзистентно придржавати принципа „не прве употребе“ нуклеарног оружја, придржаваће се само-одбрамбене нуклеарне стратегије и никада неће ући у нуклеарну трку наоружавања са било којом земљом“ (China National Defense, 2010).

Кинеске нуклеарне снаге мање су развијене и значајно мање од нуклеарних снага САД и Русије, али су у процесу модернизације и ширења. Процењује се да Кина поседује око 260 нуклеарних бојевих глава (Kristensen, 2011). За разлику од САД и Русије, Кина своје нуклеарно оружје држи ван стања приправности, односно нуклеарне бојеве главе држи одвојено од преносних система. На овај начин Кина је желела да укаже да се њена дефанзивна политика употребе нуклеарног оружја разликује од офанзивних политика нуклеарних суперсила, САД и Русије, и тиме ојача свој положај међу земљама у развоју и неразвијеним земљама које чине највећи део међународне заједнице.

Кинески приступ нуклеарном одвраћању између осталог се ослања и на многе непознанице које окружују основне одреднице нуклеарних снага, као што су њихова борбена моћ, доктрина и црвене линије њихове употребе. Кинеска нуклеарна политика званично није промењена, као ни стратегија употребе нуклеарних снага, с тим што Пекинг процене о величини и софистицираности свог нуклеарног програма базира на неколико фактора: величини и намени нуклеарних снага потенцијалног непријатеља, степену толеранције непријатеља према ризику и штети коју нуклеарно оружје проузрокује, и способности непријатеља да онемогући Кини повратни нуклеарни напад.

Кина тренутно улаже велике напоре да модернизује своје нуклеарне снаге и то ће значајно утицати на стабилност кинеско-америчких односа. За мање од две деценије Кина је напредовала од малих и рањивих нуклеарних снага до нуклеарних снага које тренутно поседују веома разноврстан нуклеарни и балистички програм пројектила (табела – 1). Трансформација кинеских нуклеарних снага потврђена је извештајем америчког обавештајног ваздушног и свемирског центра из 2009. године који закључује: „Кина тренутно поседује најактивнији и најразноврснији балистички програм у свету, затим развија и тестира офанзивне пројектиле, формира нове врсте пројектила, квалитативно унапређује системе за лансирање пројектила, као и развој метода за контрабалистичку одбрану.“ (National Air and Space Intelligence Center, 2009). Кинеске одлуке у вези са нуклеарном позицијом и политиком у будућем периоду значајно ће утицати на кинеско-америчке стратегијске односе и регионалну стабилност, нарочито у источној и југоисточној Азији.

Табела 1 – *Кинески нуклеарни и балистички програм пројектила*
(Извор: Stockholm International Peace Research Institute, Yearbook 2011, Disarmament and International Security, New York, Oxford University Press, p. 342)

Ознака	Мобилност	Мак. домет (km)	Погонско гориво	Број
ДФ-3	Копном	3.000	Течно	14–18
ДФ-21	Копном	1.750	Чврсто	60–80
ДФ-21А	Копном	1.750	Чврсто	60–80
ДФ-4	Силос	5.400	Течно	16–24
ДФ-5	Силос	13.000	Течно	20
ДФ-31	Копном	7.250	Чврсто	10
ДФ-31А	Копном	11.200	Чврсто	15
ДФ-41	Копном	Непознат	Чврсто	у развоју
ЈЛ-2	Морем	Непознат	Чврсто	у развоју

Азијско-пацифичка стратегија САД и нуклеарно оружје

Петог јануара 2012. године Обамина администрација прокламовала је основне смернице америчке националне одбрамбене стратегије за наредну деценију. У новој стратегији Кина и Иран су позиционирани као непријатељске државе, а планирано је и значајно повећање америчких оружаних снага у азијско-пацифичком региону (US Department of Defense, 2012). Са тежиштем на Кини, стратегија одбране фокусира се више на вођење ратних сукоба у ваздушно-поморском простору, свемиру и виртуелном простору, него на коришћење великих конвенционалних армија и морнарица.

Кључна питања у вези са нуклеарним оружјем су: Шта најбоље служи америчким интересима у стратегијским нуклеарним односима са Кином? Да ли је то тежња САД да онемогуће модернизацију кинеске војске и јака америчка одбрана која ће у сваком тренутку онемогућити повратни удар кинеских нуклеарних снага, или Америка треба да толерише обострану рањивост као трајни принцип? Са нуклеарног становишта, амерички национални интерес у односима са Кином најбоље би се штитио са позиције стратешке доминације. У основи, Кина на ову опцију сигурно неће пристати.

Непостојање стратегије која би одређивала политичке односе са Кином у циљу задовољавања америчких интереса значајно умањује могућности да се одреде нуклеарни односи са Кином који најбоље служе америчким националним интересима. За САД односи са Кином по питању нуклеарног оружја морају бити обликовани ширим контекстом међународних односа, а посебно у односу на азијско-пацифички регион. Са америчког гледишта, нуклеарни односи између Пекинга и Вашингтона нису само билатерално питање, већ се они тичу знатно ширих геополитичких одредница. Политика САД према азијско-пацифичком региону заузима значајно место још од краја Другог светског рата. Политика азијско-пацифичке стратегије временом је еволуирала и Вашингтон чини све како би одржао и одбранио поредак у региону који би и даље служио интересима САД и њених савезника, а у исто време тежио би и тражио начине да у постојећи међународни поредак интегрише и оне субјекте који нису у савезу са Вашингтоном, нарочито Пекинг. Овакав приступ има своје корене у снажном америчком присуству у азијско-пацифичком региону, који се огледа у формирању чврстих савеза са неколико регионалних држава (Јапан, Јужна Кореја, Филипини), као и снажних али мање формалних савеза са другим азијским државама (Тајланд, Вијетнам, Индонезија, Малезија). Такође, доминантан положај САД у региону почива на способности америчке војске да константно и ефективно пројектује силу кроз цео западни Пацифик и тиме омогућава одбрану своје територије, као и одбрану својих савезника и партнера у региону. Администрација у Вашингтону верује да овакав приступ азијско-пацифичком региону пружа заштиту широког спектра америчких националних интереса и уједно ојачава међународни политички и економски поредак у којем Америка доминира. Због тога САД настављају своју политику савеза у источној и југо-источној Азији, као и одржавање потребне војне силе да ефективно подупре и ојача своју приврженост тим циљевима као неопходан гарант регионалне стабилности и просперитета (US Department of Defense, 2012).

Администрација у Вашингтону је у својој азијској стратегији централну улогу и најважније место одређивала за Кину. Свеукупни раст Кине, који се одвија константно скоро три деценије, представља скоро одлучујућу улогу у планирању одбрамбене политике и дипломатије САД. Такође, раст Кине има значајан утицај на нуклеарну политику САД. После колапса Совјетског Савеза и технолошког унапређивања америчке војске, конвенционалне војне снаге преко две деценије представљају тежиште у планирању одбрамбене политике у источној Азији (Colby, 2012). Нуклеарно оружје тренутно има ограничену улогу у стратегији САД према азијско-пацифичком региону и она се првенствено састоји у одвраћању непријатеља од употребе нуклеарног оружја и као крајње средство за заштиту савезника. Обим и циљеви те улоге могу се променити. Централни фактор у одређивању обима и улоге нуклеарног оружја у стратегијској поставци САД у азијско-пацифичком региону је

Кина, односно њена војна сила која представља безбедносни изазов за Америку. Уколико модернизација кинеске војне силе успори и(ли) уколико САД успеју да одрже поуздану надмоћност над кинеским конвенционалним војним снагама и онемогуће Кину да значајније угрози америчке и савезничке снаге у азијско-пацифичком региону, нуклеарне снаге САД ће имати релативно мању улогу. Супротно томе, нуклеарно оружје ће имати значајнију улогу у америчкој стратегији према азијско-пацифичком региону уколико се баланс регионалне војне моћи окрене у корист Кине (Heginbotham, 2015). Уједно, то је један од разлога што САД инвестирају огромна средства у модернизацију својих конвенционалних и нуклеарних војних снага. Тренутно САД планирају да инвестирају више од 1.200 милијарди америчких долара у свеобухватно унапређивање својих нуклеарних снага (Wolfsthal, 2014). Такође, САД планирају да уложе неколико стотина милијарди америчких долара у модернизацију нуклеарног комплекса – лабораторије, установе које се баве истраживањима, конструисањем, производњом и одржавањем нуклеарног оружја (UCS, 2014). Тим плановима предвиђен је развој два нуклеарна оружја за вођење нуклеарног рата против Кине: интерконтиненталних крстарећих ракета са нуклеарним бојевим главама и најснажнијих гравитационих нуклеарних бомби тип Б61. Нуклеарни системи са прецизним навођењем у нуклеарном арсеналу САД су неопходни елементи у „теорији победе“ над Кином у тренутку започињања ратног сукоба (Roberts, 2016).

Значајније промене у кинеској нуклеарној политици могу утицати на америчку нуклеарну стратегију. Кинеска влада у својим званичним изјавама увек истиче своју посвећеност поштовању принципа „не прве употребе“, затим постојање скромних али ефективних стратегијских нуклеарних снага, као и избегавање трке у наоружавању (CSC, 2015). Кинеска влада је била конзистентна, уз неке мање модификације, у поштовању ових принципа још од започињања свог нуклеарног програма под Мао Цедунгом. Кина се све време позивала на ове принципе као доказ да је она одговоран и конструктиван фактор у међународним односима и да стога њен привредни раст не представља опасност ни за једну земљу. С друге стране, у САД веома често се воде расправе око питања да ли се и у којој мери нуклеарне снаге Кине увећавају и да ли мењају своју стратегију, као и да ли су те промене незнатне или представљају потенцијалну опасност по националну безбедност САД. У Вашингтону постоји шири консензус да значајније материјално ширење кинеских нуклеарних снага и пренебегавање основних принципа нуклеарне стратегије представљају сигнале за опасне промене не само у нуклеарној сфери већ и у међународној политици Кине генерално. Уколико кинеска економија настави да расте и њене оружане снаге наставе са модернизацијом, Пекинг ће моћи значајније да унапреди своје нуклеарне снаге, прошири њихове капацитете и улогу у стратегији националне безбедности. САД не могу значајније утицати на одвраћање Пекинга од оваквог курса уколико он одлучи да га спроведе. Вашингтон уз помоћ својих савезника и партнера у источној Азији покушава да убеди Пекинг да није у кинеском националном интересу да значајније шири и ојачава своје нуклеарне снаге. Активна и искрена сарадња Кине и САД по питању нуклеарног оружја помогла би да се боље разумеју „црвене линије“ друге стране, процеси ескалације насилних сукоба, и самим тим смање могућности ненамерне ескалације или погрешне процене. Интензивирање конструктивне сарадње са Кином у вези са нуклеарним оружјем представља значајан дугорочни безбедносни интерес САД.

Америка ће наставити да примењује нуклеарну стратегију према Кини која ће имати два основна циља. Први, одржавање на потребном нивоу нуклеарних снага које ће одвраћати Кину од агресивног понашања, и други, проналажење одговарајућих кооперативних мера које ће смањити обострано неповерење (US Congress Commission, 2009). У нуклеарној стратегији САД не постоји јасно дефинисан аналитички оквир у коме је тачно одређен однос са кинеским нуклеарним снагама. Обамина администрација је на почетку свог мандата тврдила да је спремна да се ангажује са Кином на основама концепта „стратешке стабилности“, али није дефинисала одреднице концепта (US Department of Defense, 2010). Са Кином чија економија по величини сустиже америчку и чија огромна војна сила се убрзано модернизује, изгледи САД да у потпуности неутралишу нуклеарне снаге Кине равне су нули. Такође, САД прећутно прихватају чињеницу да нису у стању да Кини онемогуће повратне ударе по територији САД (Ferguson, 2009).

Нуклеарно оружје може имати све већи значај у америчкој азијско-пацифичкој стратегији уколико регионални баланс војних конвенционалних снага постане неповољан по америчке националне интересе. Такав развој догађаја биће интензивираан ако Кина одлучи да искористи раст и јачање својих војних снага у циљу смањења или неутралисања утицаја САД у региону, заштите северно-корејског режима (и)ли агресивнијег приступа у решавању регионалних територијалних спорова. Тренутна супериорност америчких конвенционалних војних снага у западном Пацифику у односу на војску Народне Републике Кине смањује потребу и могућност употребе нуклеарног оружја од стране САД док администрација у Вашингтону експлицитно задржава право прве употребе нуклеарног оружја. Реална је могућност да у будућем периоду конвенционалне војне снаге САД буду неадекватне у супротстављању војним снагама Кине. У том правцу, поставља се питање: За колико баланс конвенционалних војних снага Кине и САД треба да се промени да би такав исход био могућ? Уколико се баланс војних конвенционалних снага промени у корист Кине, настаће две битне последице. Прва, кључни национални интереси САД у азијско-пацифичком региону биће угрожени, као и интереси америчких савезника и партнера у региону. Друга, САД и њени савезници у азијско-пацифичком региону неизбежно ће повећати улогу и значај нуклеарног оружја у својим одбрамбеним стратегијама да би надоместили релативно опадање у конвенционалном аспекту и утицали на кинеско стратешко одлучивање и планирање.

Међутим, значајни извори неслагања и неразумевања између САД-а и њених савезника у Источној и Југо-источној Азији, с једне стране и Кине, с друге стране остају. Сви ти извори неслагања и неразумевања у најгорем случају могу довести до ратног сукоба са катастрофалним последицама по цео свет. Поред свих извора безбедносног угрожавања постоје и геополитички разлози који се манифестују појавом нове велике силе и њеном потрагом за одговарајућим местом међу већ позиционираним великим силама у међународној заједници. Редефинисање позиција међу великим силама увек се кроз историју показало као извор тензија и ривалства и најчешће је водило ка сукобима већег обима. Сви значајнији извори неслагања и неразумевања између Пекинга и Вашингтона налазе се и вреднују високо на лествици националних интереса и могу довести до кризних ситуација деловањем треће стране, недостатком комуникације, погрешном интерпретацијом, унутрашњим политичким притиском и(ли) потребом да се спољном свету покаже снага нације (Dobbins, 2012).

Извори тензија и могућност сукоба у азијско-пацифичком региону

У односима Кине и САД постоји читав низ извора тензија у азијско-пацифичком региону који могу довести до насилних сукоба, у којима би поред конвенционалних војних снага као крајње средство могле бити употребљене и нуклеарне снаге.

Тајван, појединачно гледано, представља најопаснији извор тензија и могућег насилног сукоба Кине и САД. Пекинг предузима све дипломатске и политичке мере да спречи независност Тајвана, док САД војно и политички подржавају Тајван. Тензије између Пекинга и Тајпеја су значајно смањене после потписивања договора о сарадњи из 2008. године, али ситуација и даље остаје веома осетљива. Односе додатно компликује убрзано обострано наоружавање и сталне политичке несугласице. Шта више, будућност Тајвана је неодређена и неизвесна и у њој ће нуклеарно оружје представљати главни фактор, јер је судбина острва с једне стране повезана са кинеском тежњом да острво присаједини матици, а с друге стране са одлучношћу САД да брани Тајван.

Када је у питању Тајван, кинески основни национални интерес је национално уједињење и логично је закључити да ће Кина употребити сва расположива средства да га одбрани, при чему је нуклеарно оружје једно од њих (Dingli, 2005). Проблем Тајвана изазива веома јаке националне емоције у Кини, тако да се не може у потпуности искључити ирационално понашање приликом коришћења нуклеарног оружја (Yali, 2006). Веома је тешко помирити спремност Кине да се придржава основног принципа „не прве употребе“ нуклеарног оружја са широко распрострањеним ставом у Кини да Пекинг може иницирати нуклеарни рат против САД уколико постоји опасност да изгуби конвенционални рат са Америком око Тајвана. Сличне ставове потврђује изјава декана Кинеског Универзитета за националну одбрану, генерал-мајора Зу Ченгуа: „Кина треба свим расположивим војним средствима, укључујући и нуклеарно оружје, да сачува свој територијални интегритет у којем је Тајван нераскидив део њега.“ (Chenghu, 2015).

Други значајан извор тензија у односима Кине и САД представљају две морске акваторије, Источно и Јужно кинеско море, односно фундаментално различите филозофије о природи и значају мора. Историјски гледано, за модерну Кину мора су била најлакши начин да се угрози безбедност земље. У прошлости је кинеска одбрана на мору била слаба и то су западне силе искористиле да изврше чак 84 напада са мора почевши од Опијумског рата 1840. године, па до оснивања модерне Кине 1949. године (Heng, 2014). САД такође виде мора и океане као путеве који потенцијално могу представљати ризик по националну безбедност, али их првенствено виде као средство за реализовање и наметање својих националних интереса. Напади западних сила кроз кинеску историју мотивишу Пекинг да успостави јачу контролу над Јужним и Источним кинеским морем јер би у супротном она представљала комуникације које би доводиле непријатељску силу до самих обала Кине. Поред безбедносног значаја, ова два мора имају и економски значај јер се у њима налазе огромне резерве нафте и гаса, рибљег фонда, као и поморске комуникације које су од глобалног трговинског значаја за цео регион: 65% укупне светске трговинске размене обавља су преко ова два мора (Today in energy, 2012).

Неспоразуми између супротстављених територијалних захтева у Јужном кинеском мору представљају један од највећих безбедносних фактора угрожавања кинеско-америчких односа у југо-источној Азији. Поред Кине, територијалне захтеве према Јужном кинеском мору имају и Брунеј, Малезија, Филипини, Вијетнам и Тајван. Најизразитије тензије и несугласице у територијалним захтевима постоје између Кине, с једна стране, и Вијетнама и Филипина, с друге стране. Ове несугласице посебно се тичу САД јер су Филипини амерички савезник у овом региону, а само Јужно кинеско море представља стратегијску комуникацију за америчку морнарицу.

Такође, у Источном кинеском мору Кина има несугласице са Јапаном око територијалног суверенитета над ненасељеним острвима Сенкаку, како их називају у Јапану, односно Диаоју, како их називају у Кини. Администрација у Вашингтону нема званичан став према сукобу око територијалне надлежности ових острва, али има обавезу и интерес јер према америчко-јапанском уговору о заједничкој сарадњи и безбедности све територије под јапанском управом сматраће се неодвојивим делом Јапана, укључујући и Сенкаку острва (Department of State, 2013).

Трећи потенцијални извор сукоба је Северна Кореја. Кина и САД деле заједнички интерес мирног и стабилног корејског полуострва и његове дenuклеаризације. Кина и даље остаје највећи снабдевач храном и погонским горивом Северне Кореје, као и њен најмоћнији дипломатски савезник. САД настављају са притисцима на Кину да учини што је могуће више у односима са Пјонгјангом по питању дenuклеаризације. Са кинеске тачке гледишта, САД прецењују северно-корејске претње нуклеарним оружјем. Северна Кореја није у могућности да изгради оперативне интерконтиненталне балистичке пројектиле у догледно време из више разлога.

Први, северно-корејски нуклеарни стручњаци још увек нису овладали руском технологијом производње ракетних мотора, а базирају производњу интерконтиненталних балистичких ракета на технологији „СКАД“ ракета, које не поседују потребне перформансе за интерконтиненталне раздаљине. Други, још битнији разлог је то што се технологија топлотне заштите нуклеарног пројектила, нарочито у силазној путањи, не може обавити без одговарајуће свемирске технологије а њу Пјонгјанг не поседује. Трећи, Северна Кореја је географски превише мала земља да би могла успешно да спроведе потребне пробе интерконтиненталних балистичких пројектила у пуном опсегу. Чак и да користи отворена мора и океане, потребна јој је група бродова која би пропратила лет пројектила и извршила сложене телеметријске прорачуне, што је изузетно захтеван и сложен маневар који тренутно северно-корејска морнарица не може да подржи. Сви ови разлози говоре у прилог да Северна Кореја у догледно време неће моћи да изгради оперативне интерконтиненталне балистичке пројектиле (Schiling, 2015).

Закључак

Односи између Кине и САД биће од огромног геополитичког значаја за XXI век и ниједан аспект у тим односима неће бити значајнији за обе стране од адекватне заштите националних интереса уз одржавање општег мира. Иако већи насилни сукоб између Кине и САД није извештан, његова могућност се не може потпуно искључи-

ти. Обе стране поседују респектабилан нуклеарни арсенал и сваки насилни сукоб између њих био би екстремно опасан и са несагледивим последицама. Проналажење начина да се смање могућности за започињање насилног сукоба представља примарну обавезу политичких лидера Кине и САД.

Неспремност Кине и САД да спроведу искрену војну сарадњу је недопустива јер постоји читав низ недоумица и проблема у вези са стратегијском употребом нуклеарног оружја који оптерећују кинеско-америчке односе. Напори Пекинга и Вашингтона у правцу сарадње по питању нуклеарног оружја могу допринети повећању обостраног поверења и разумевања како у погледу својих нуклеарних доктрина, тако и у погледу будућег развоја нуклеарних капацитета и постојању „црвених линија“ приликом употребе нуклеарног оружја. Тиме би се знатно смањиле могућности за настанак и(ли) ескалацију насилних сукоба.

Забринутост и подозрење САД према саставу и јачини кинеских нуклеарних снага, плану употребе нуклеарног оружја и будућем развојном путу кинеских стратегијских нуклеарних снага, с једне стране, као и забринутост и подозрење Кине према могућностима Вашингтона да у потпуности онемогући повратни удар по својој територији, обиму и софистицираношћу будућег америчког нуклеарног програма и неспремности америчких администрација да потврде чињеницу обостране рањивости нација у случају употребе нуклеарног оружја, с друге стране, само су неки од разлога за постојање отворене и искрене сарадње између Пекинга и Вашингтона по питањима производње, употребе и чувања нуклеарног оружја.

Одржавање стабилности у кинеско-америчким нуклеарним односима биће одлучујуће важно за кинеске и америчке националне интересе у XXI веку. Сарадња Кине и САД по питању нуклеарног оружја допринела би смањењу и(ли) неутралисању обостраног неповерења и уједно би спречила нову трку у наоружавању.

Литература

- [1] Yunzhu, Yao, (2005), *Chinese Nuclear Policy and the Future of Minimum Deterrence*, Strategic Insights, September 2005.
- [2] Payne, B. Keith, (2015), *Project Atom: A Competitive Strategies Approach to Defining US Nuclear Strategy and Posture 2025 – 2050*, Washington D.C. CSIS, pp. 71 – 88.
- [3] Милојевић, Саша., *Нуклеарни тероризам*, Безбедност, vol. 51, 2009, 46 – 66.
- [4] Information Office of the State Council of the People's Republic of China – *China's National Defense in 2006*.
- [5] Armed Force's of PRC – *The Science of Second Artillery Campaigns*, 2014. p. 59.
- [6] Fravel, M. Taylor, (2010), *China's Search for Assured Retaliation*, International Security, vol. 35, no. 2, pp. 48 – 87.
- [7] Dingli, Shen, (2005), *Nuclear Deterrence in the 21st Century*, China Security 1, p. 12.
- [8] Harney, Alexandra, (2005), *Top Chinese General Warns US over Attack*, Financial Times, July 15, 2005.
- [9] US Department of Defense, *Annual Report to Congress: Military Power of the People's Republic of China*, Washington DC, 2008, p. 26.
- [10] Information Office of the State Council of the People's Republic of China, *China National Defense in 2010*.

- [11] Kristensen, M. Hans, (2011), *Chinese Nuclear Forces*, Bulletin of the Atomic Scientists 67, pp. 81 – 87.
- [12] National Air and Space Intelligence Center, *Ballistic and Cruise Missile Threat*, Wright Patterson Air Force Base, 2009, p. 3.
- [13] U.S. Department of Defense, (2012), *Sustaining U.S. Global Leadership*, Washington, D.C. p. 2.
- [14] Elbridge, Colby, (2012), *US Nuclear Weapons Policy and Policy Making*, pp. 75 – 105.
- [15] Heginbotham, Eric, (2015), *The US – China Military Scorecard: 1996 – 2017*, RAND Corporation.
- [16] Wolfsthal, B. Jon, (2014) *The Trillion Dollar Nuclear Triad*, James Martin Center for Nonproliferation Studies.
- [17] Union of Concerned Scientists, (2014), *The Future of the US Nuclear Weapons Complex*.
- [18] Roberts, Brad, (2016), *The case for US Nuclear Weapons in the 21st Century*, Stanford, CA, Stanford University Press.
- [19] Office of the State Council of the PRC, (2015), *China's Military Strategy*, Beijing, may 26, pp. 14 – 16.
- [20] U.S. Department of Defense, (2012), *Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense*, (Washington, DC).
- [21] Congressional Commission on the Strategic Posture of the United States., (2009), *The Final Report of the Congressional Commission on the Strategic Posture of the US*, Washington, p. 9.
- [22] US Department of Defense, (2010), *Nuclear Posture Review*, Washington, DC.
- [23] Ferguson, D. Charles, (2009), *US Nuclear Weapons Policy*, Independent Task Force Report No. 62, p. 45.
- [24] Dobbins, James, (2012), *War with China*, Global Politics and Strategy, pp. 7-9.
- [25] Dingli, Shen, (2005), *Nuclear Deterrence in the 21st Century*, China Security, pp. 10 – 13.
- [26] Yali, Chen, (2006), *The Fallacy of Nuclear Primacy*, China Security, p. 51.
- [27] Chenghu Zhu, (2015), *Новинска конференција у Пекингу*.
- [28] Heng, Yves, (2014), *Chinas Naval Power*, p. 130.
- [29] Today in energy, (2012),
- [30] Departnet of State, (2013), <http://www.state.gov/secretary/rm/2013/01/203050.htm>.
- [31] Schiling, John, (2015), *Why North Korea won't have it's ICBM anytime soon*, Diplomat, march 16.